

Vestigii arheologice din epoca migrațiilor descoperite la Bocșa "Dealul Bancului" (jud. Sălaj)

Dan Băcucș-Crișan/Ioan Bejinariu

Abstract: Archaeological discoveries from the Migration Period from Bocșa "Dealul Bancului" (jud. Sălaj)

The archaeological vestiges which are the focus of this present endeavour were discovered through preventive archaeological research made in 2008. Two archaeological features (pits) were researched, recorded as G. 1/2008 and G. 2/2008. The inventory of feature G1/2008 is the most interesting: two pottery fragments (a part of a pot with no handles and some fragments of other vessels), a bead made out of glass paste, very corroded fragments of an iron knife and some animal bones. The inventory of feature G2/2008 is scantier: bits of rough cast of a fireplace, animal bones, adobe and some pottery fragments. From the archaeological inventory that was discovered, only two elements have a chronological value: the bead made out of glass paste and the pottery. The analogies for the glass bead decorated with lines which form meanders and spirals come from archaeological contexts dated through several chronological stages: 4th century AD; 4th-5th centuries AD; 5th-6th centuries AD. The chronology of the archaeological findings mentioned above show the fact that, through the 4th-6th centuries, this type of bead was part of feminine ornaments. Taking into consideration the analogies for the pottery from the settlement "no. 1" from Bratei (phase b), in particular for the pot from feature G. 1/2008, we do not exclude the possibility according to which the discoveries from Bocșa "Dealul Bancului" could be dated in the 6th century AD (possibly in the second part of the 6th century). (Translated by Dan Deac).

Резюме: Археологічні пам'ятки епохи міграцій, виявлені у Бокша "Дялул Банкулуй" (Повіту Салаж)

Знахідки, представлені в цій статті, походять з рятувальних археологічних розкопок, проведених у "Дялул Банкулуй". На території, де були розташовані наукові археологічні підрозділи, були виявлені дві ями, позначені, G. 1/2008 і G. 2/2008. Поховання G1/2008. Спорожнення комплексу показало, що археологічний інвентар був поміщений в певній послідовності. На глибині 5-6 см від краю комплексу були фрагменти кераміки (частина посуду без ручок) і перлина з скляної пасти. Під керамікою знаходились два іржаві фрагменти залізного ножа, а під ними (ближче до дна) було декілька кісток тварин. Поховання G. 2/2008. Інвентар цієї ями менш вражаючий: декілька фрагментів кераміки, залишки вогнища, саман, кістки тварин та каміння. Із знайденого археологічного інвентаря лише два елементи мають хронологічну цінність: скляна перлина з пасти і кераміка. Визначені аналогії для перлини з скляної пасти, прикрашені лініями, які утворюють меандри та спіралі, походять з археологічних пам'яток, що належать до декількох хронологічних етапів: IV ст., IV-V ст., 5-6 ст. Хронологія археологічних пам'яток, згаданих вище показує, що в період IV - VI ст., цей тип бісеру був частиною категорії жіночої прикраси. Враховуючи аналогії з керамікою з поховання № 1 від Братей (фаза b), особливо для посудини з G 1/2008, не виключаємо можливість, що залишки виявлені у Бокші "Дялул Банкулуй" належать до VI століття (можливо другій половині VI ст.).

Cuvinte cheie: *vestigii, migrații, săpătură arheologică preventivă, gropi, ceramică, mărga din pastă de sticlă, cuțit din fier.*

Keywords: *vestiges, migrations, rescue excavation, pits, pottery, glass bead, iron knife.*

Ключові слова: *релікти, міграції, археологічні рятувальні розкопки, ями, кераміка, намистина зі скляної пасти, залізний ніж.*

I. Introducere. Cadrul geografic

Vestigiile arheologice care fac obiectul prezentului demers au fost descoperite în urma unei cercetări arheologice preventive efectuată în anul 2008¹, cercetare determinată de intenția construirii

¹ Săpătura a fost efectuată de către dr. I. Bejinariu de la MJIA Zalău. Un raport al cercetărilor a fost publicat în 2009 în Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campania 2008 (Bejinariu 2009, p. 261-261). În acel moment s-a considerat că vestigiile

Fig. 1. Localitatea Bocșa (Harta Josefînă). Amplasarea sitului de la Bocșa „Dealul Bancului” (X).

unei locuințe pe parcela cu nr. 123 unde anterior fuseseră descoperite materialele arheologice din epoca bronzului, cultura Wietenberg².

Localitatea Bocșa (com. Bocșa, jud. Sălaj) este situată pe cursul văii Zalăului ce se varsă în râul Crasna în zona Sărmășagului (pl. I/1). Descoperirile prezentate în acest material provin dintr-o săpătură arheologică preventivă efectuată în punctul „Dealul Bancului”³. Situl se află pe malul stâng al pârâului Carpenilor (afluent al văii Zalăului), pe un promontoriu înalt (alt. maximă 250 m) prin mijlocul căruia și-a croit albie pârâul menționat (pl. I/2).

II. Descrierea unităților de cercetare arheologică

Suprafața ce urma să fie afectată de edificarea construcției a însumat 85 m². Pe această suprafață au fost deschise patru casete cu martori stratigrafici între ele. Casetele au fost numerotate C. 1/2008, C. 2/2008, C. 3/2008 și C. 4/2008 (pl. II).

În toate unitățile de cercetare arheologică a fost surprinsă aceeași succesiune stratigrafică. Sub stratul afectat de lucrările agricole cu o grosime maximă de 0,20-0,25 m apare sterilul cu un aspect galben-muștar lutos. Cele două gropi s-au conturat în nivelul steril din punct de vedere arheologic.

III. Descrierea gropilor

În suprafața ocupată de unitățile de cercetare arheologică preventivă au fost surprinse două gropi, notate G. 1/2008 și G. 2/2008.

Complexul G1/2008. Complexul s-a conturat în Casetă C. 1/2008 (pl. III) la adâncimea de 0,44 m față de nivelul actual de călcare, sub forma unei pete circulare cu diametrul de 0,54 m. A fost săpat în sterilul arheologic și este cilindric în secțiune, fundul acestuia adâncindu-se până la 0,80 m față de nive-

apartin sec. VII-prima jumătate a sec. VIII. Alte săpături arheologice nu au mai fost derulate pe „Dealul Bancului”. În anul 1998 au fost efectuate cercetări de suprafață care s-au soldat cu descoperirea în partea estică a dealului, în mijlocul satului (la distanță mare de locul în care s-a efectuat săpătura preventivă din anul 2008) a unor fragmente ceramice medievale târzii, descoperiri care nu au absolut nicio legătură cronologică cu artefactele prezentate acum!

² Chidioșan 1980, p. 88; Lakó 1983, p. 70, nr. 7c, pl. II/1; Boroffka 1994, p. 23, nr. 64; Bejinariu 2001, p. 103, nr. 8.

³ În LMI Sălaj, secțiunea situri arheologice (LMI 2004 SJ-I-s-B-04855. Cod RAN 140333.02), în acest punct este menționată o stațiune arheologică din epoca bronzului atribuită culturii Wietenberg.

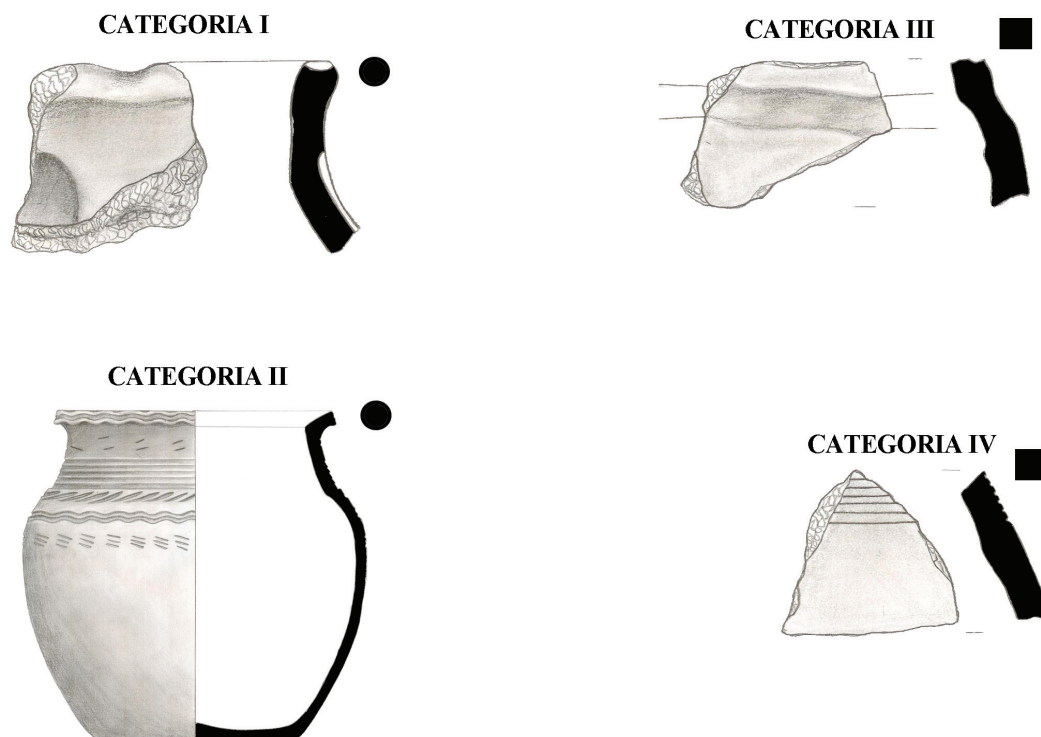

Fig. 2. Categoriile ceramice prezente în cele două gropi cercetate (● - ceramică modelată cu mâna, ■ - ceramică modelată la roata rapidă).

lul actual de călcare. Umplutura complexului avea un aspect cenușiu-închis, pe alocuri negricios datorită resturilor de cărbune.

Complexul G2/2008. Complexul s-a conturat în colțul nord-estic al Casetei C.2/2008 la adâncimea de 0,44 m față de nivelul actual de călcare (pl. IV). A fost doar parțial investigat întrucât ieșea din perimetrul alocat construcției. Măsura la gură aproximativ 0,75 m în diametru și se adâncea până la 1,14 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura complexului avea același aspect ca și în cazul complexului G. 1/2008, deasemenea cu mult cărbune în asociere.

IV. Descrierea inventarului arheologic

Complexul G1/2008. Golirea complexului a arătat faptul că inventarul arheologic a fost așezat într-o anumită succesiune. La adâncimea de 5-6 cm de la nivelul de conturare a complexului se aflau fragmente ceramice (o parte dintr-o oală fără toarte și câteva fragmente de la alte vase) și o mărgea din pastă de sticlă. Sub ceramică se aflau două fragmente foarte corodate dintr-un cuțit din fier, iar sub acestea (spre fundul complexului) se aflau câteva oase de animale.

a. Oala fără toarte (pl. VI) nu a fost depusă întreagă în complex, ci doar o porțiune din aceasta. Totuși, pe baza fragmentelor ceramice descoperite s-a reușit reconstituirea vasului în laborator (pl. VII/1). Oala este de culoare brun-gălbuie, cu pete negricioase în partea superioară atât la interior cât și la exterior. Vasul a fost lucrat cu mâna, dar gura vasului a fost finisată la roată. Pasta este grosieră și a fost degresată cu nisip cu pietricele mari și paie de mică.

Caracteristicile formale ale vasului sunt interesante: buza vasului este tăiată oblic și ușor trasă în jos, umărul este arcuit fiind urmat de un gât alungit care are pereții ușor oblici. Diametrul maxim al corpului vasului se situează sub umărul recipientului. Diametrul fundului vasului este mai mic decât cel al gurii vasului.

Oala este decorată prin incizare și imprimare în pasta moale. Decorul este interesant și complex deoarece este compus din mai multe elemente:

- fațeta exterioară a buzei vasului este decorată cu o bandă orizontală compusă din două linii în val.
- sub buza vasului sunt dispuse două câte două impresiuni scurte, fine practicate cu unghia prin apăsare ușoară. Nu excludem posibilitatea ca aceste impresiuni fine să nu fie elemente decorative create intenționat, ci să fie simple urme lăsate în pasta moale de mâinile olarului în momentul în care acesta modela partea superioară a vasului care a fost lucrată mai atent.
- baza gâtului (spre umăr) este decorată cu o bandă orizontală compusă din linii drepte paralele.
- sub această bandă au fost practicate cu un instrument ascuțit incizii oblice, dispuse într-un șir orizontal
- sub șirul de incizii, în zona diametrului maxim al vasului a fost trasată o bandă orizontală compusă din trei linii în val dispuse paralel.
- tot în zona diametrului maxim al vasului, sub banda de linii în val se află grupuri de câte trei incizii oblice scurte, dispuse paralel, practicate cu un instrument ascuțit și aranjate sub forma unui șir orizontal.

b. Fragment din gura unei oale fără toarte (**pl. V/1**) de culoare brun-cărămizie, cu pete negricioase la exterior, iar la interior brun-roșcată. Buza este rotunjită, ușor teșită și îngroșată spre exterior. Pe buza sunt practicate mici impresiuni realizate cu un instrument, iar sub buză (în zona gâtului) impresiuni mari realizate cu degetul. Pasta este foarte bine arsă, miezul fiind cenușiu-negricios, degresarea s-a făcut cu nisip fin, paiete de mică și scoici pisate.

c. Din același complex avem alte două fragmente ceramice de culoare negricioasă la exterior și brun-cărămizie la interior. Provin de la o oală fără toarte, lucrată cu mâna dintr-o pastă bine arsă cu consistență dură, degresată cu paiete de mică și nisip cu pietricele mari.

d. Mărgea din pastă de sticlă (**pl. V/4, pl. VII/2**) de formă bitronconică alungită, cu dimensiunile de: lungime 4 cm, grosime maximă 1 cm. Este confecționată dintr-o pastă de sticlă de culoare neagră și este decorată la cele două capete cu linii subțiri spiralate din pastă de sticlă albă/albicioasă, iar pe mijloc cu o linie mai groasă meandrată din pastă de sticlă albă/albicioasă.

e. Cuțit din fier (**pl. V/5**) puternic corodat, păstrat în stare fragmentară (două bucăți). Lipsește o mică parte din mijlocul lamei și din vârf.

f. În complex au mai fost descoperite bucăți de chirpici cu amprente de la structura de lemn, pietre și oase de animale.

Complexul G. 2/2008. Inventarul acestei gropi este mai puțin spectaculos:

a. Buza unui vas de culoare negricioasă (oală fără toarte?) lucrat cu mâna, pastă fină, degresată cu nisip, paiete de mică și pietricele mărunte.

b. Fragment ceramic (**pl. V/2**) dintr-un vas lucrat la roata rapidă, dintr-o pastă semifină, degresată cu nisip fin și paiete de mică. Culoarea este cenușiu-închis la exterior și negru la interior. Suprafața exterioară este decorată cu o canelură lată.

c. Fragment ceramic dintr-un vas lucrat la roata rapidă dintr-o pastă semifină, degresată cu nisip fin și paiete de mică. Culoarea este cenușiu-închis la exterior și negru la interior.

d. Fragment ceramic (**pl. V/3**) dintr-un vas de culoare cărămizie cu pete negricioase la exterior, confecționat din pastă dură, bine arsă. A fost lucrat la roata rapidă dintr-o pastă cu aspect ușor aspru/zgrunțuros la pipăit, degresată cu nisip fin și paiete de mică. Este decorat cu o bandă de linii drepte, orizontale și paralele, trasate foarte fin.

e. În acest complex au mai fost descoperite bucăți dintr-o vatră, chirpici, oase de animale și pietre

V. Clasificarea ceramicii

Din cele două gropi cercetate provine o cantitate extrem de mică de fragmente ceramice. Datorită stării foarte fragmentare a ceramicii este foarte greu să identificăm formele ceramice de la care provin acestea. Cu certitudine, oala fără toarte este prezentă în cadrul acestor descoperiri.

Având în vedere caracteristicile pastei, a modului de tratare a suprafețelor precum și modul de ornamentare, ceramica descoperită aici poate fi clasificată în următoarele categorii:

I. Ceramică modelată cu mâna, decorată cu impresiuni.

II. Ceramică modelată cu mâna, decorată prin incizare.

III. Ceramică semifină de culoare cenușie-închis/neagră, modelată la roata rapidă și decorată cu caneluri late.

IV. Ceramică cărămizie aspră/zgrunțuroasă la pipăit, modelată la roata rapidă și decorată cu incizii fine.

VI. Analiza elementelor componente ale inventarului arheologic. Analogii

Stabilirea cronologiei vestigiilor trebuie făcută urmărindu-se următoarele elemente:

- analogiile și cronologia fiecărui tip de artefact descoperit în cele două complexe cercetate arheologic;
- categoriile ceramice prezente în complexele arheologice cercetate;
- caracteristicile formale ale artefactelor;
- motivele decorative prezente pe ceramică;
- caracteristicile pastei (culoare și degresant);
- coroborarea tuturor analogiilor pentru fiecare artefact în vederea creionării secvenței cronologice în care se înscriu

vestigiiile arheologice descoperite la Bocșa "Dealul Bancului".

• *Mărgeaua din pastă de sticlă*

Mărgeaua descoperită la Bocșa nu reprezintă o apariție singulară în peisajul arheologic românesc, exemplare cu forme și decor identice cu aceasta fiind descoperite în spațiul transilvănean și nu numai. Pe cursul mijlociu al râului Barcău mai cunoaștem două descoperiri de acest tip. Prima piesă provine de la Mișca "Fântâna Sasului"⁴, iar a doua de la Porț "Sub cetate"⁵ ambele dateate în

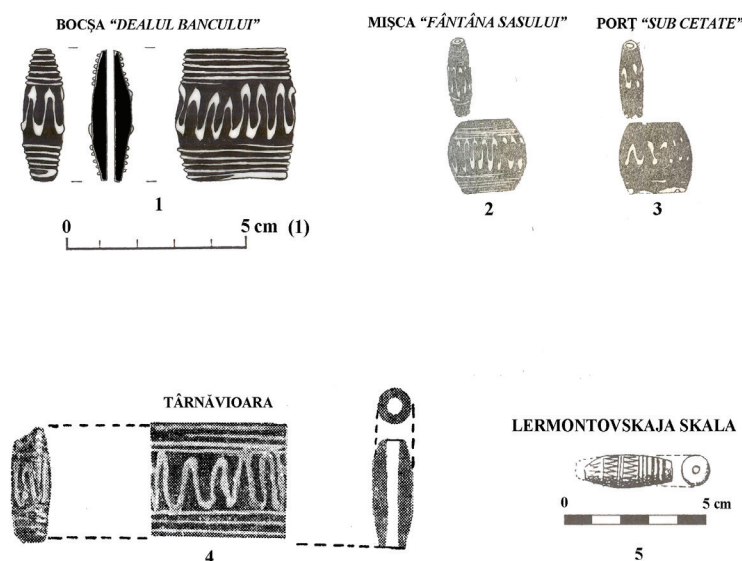

Fig. 3. Analogii pentru mărgeaua din pastă de sticlă descoperită la Bocșa "Dealul Bancului". Piesele 2-4 publicate fără scară (2-3 după Dumitrașcu 1983 și Ignat/ Bulzan 1997; 4 după Blăjan 1994; 5 după Kazanski 2001).

sec. IV-V⁶. O altă analogie o constituie exemplarul descoperit la Târnăvioara (jud. Sibiu) într-un mormânt de înmormântare feminin datat în sec. IV⁷, cu analogii în descoperirile de mărgeli romano-bizantine de la Callatis din sec. IV-V⁸. Acest tip de mărgeli au făcut parte din categoria pieselor de podoabă și după sec. V, fapt argumentat de descoperirile din zona Caucazului de Nord, descoperiri databile în sec. V-VI⁹.

Ceramica modelată cu mâna, decorată prin impresiune

Ceramica din această categorie a fost modelată cu mâna dintr-o pastă degresată cu nisip fin, nisip cu pietricele, paiete de mică și scoici pisate. În epoca romană sunt cunoscute în *Barbaricum* vase modelate cu mâna și decorate cu alveole/impresiuni practicate cu un instrument sau cu degetul pe buză, sub buză sau în zona umărului¹⁰. Uneori în pasta vaselor lucrate cu mâna, databile în sec. V-VI apar și scoici pisate precum și același aspect al arderii neuniforme cu diferențe de culoare între suprafața vasului

⁴ Ignat/Bulzan 1997, 501, Pl. XII/2.

⁵ Ignat/Bulzan 1997, 502, Pl. XII/3.

⁶ Dumitrașcu 1983, 74-75; Ignat/Bulzan 1997, 508.

⁷ Blăjan 1994, 228.

⁸ Blăjan 1994, 228.

⁹ Kazanski 2001, 402, Fig. 10/16.

¹⁰ Gindele/Istvánovits 2009, Pl. 178/5, Pl. 179/7; Stanciu 1995, Pl. XXXVII/6; Stanciu 2011, Pl. 10/5.

(nuanțe variate de brun) și miezul vasului (negru)¹¹.

Acest mod de ornamentare pe ceramica lucrată cu mâna este prezent în mediul gepid¹² și în mediul slav timpuriu¹³. De asemenea, el a fost utilizat și în perioada evului mediu timpuriu pe unele vase ceramice, dar numai pe cele modelate cu mâna, descoperirile arheologice atestând prezența acestui tip de decor pe diverse forme (oale fără toarte¹⁴, tăvițe¹⁵, vase miniaturale¹⁶, păhărele¹⁷) databile în intervalul cronologic al sec. VII/VIII-X/XI.

Ceramica semifină modelată la roata rapidă, decorată cu caneluri late

La Bocșa „Dealul Bancului” a fost identificat un singur fragment ceramic care aparține acestei categorii. Ceramica din această categorie are pastă semifină, a fost modelată la roata rapidă, pe suprafața interioară prezintă acele caneluri/inele rezultate în urma procesului tehnologic de învârtire a roții. Pe suprafața exterioară, de obicei în partea superioară a vaselor, sunt prezente șiruri paralele de caneluri late care au rezultat în urma procesului tehnologic de modelare a vasului și care au căpătat astfel un rol decorativ.

Pentru această categorie ceramică, cea mai apropiată - din punct de vedere geografic - analogie o reprezintă o parte din inventarul ceramic descoperit în cuptorul de ars oale de la Aghireș „Sub pășune” (jud. Sălaj) datat în sec. V¹⁸. În nord-vestul României își găsește analogii în descoperirile din sec. V-VI din zona Berea-Ciumești-Sanislău (grupa tehnologică B)¹⁹. Această categorie ceramică care are rădăcini în ceramica romană provincială²⁰ este prezentă în spațiul transilvănean intracarpatic în situri databile pe parcursul mai multor etape cronologice, sec. IV-V/VI (Țaga)²¹, prima jumătate a sec. VI (Florești „Polus Center”)²², sec. VI-primele decenii ale sec. VII (Ocnița „La Ștefăluclu”)²³, ea fiind produsă/utilizată în Transilvania până către sfârșitul sec. VI-începutul/prima jumătate/mijlocul sec. VII dacă avem în vedere cronologia cimitirului de la Fântânele²⁴ sau a celui de la Bratei - nr. 3²⁵.

După cum am mai precizat, aceste caneluri dispuse pe suprafața exterioară a vaselor au rezultat în urma procesului de modelare, însă datorită poziționării lor (sub forma unei benzi plasată în partea superioară a vasului) pot fi definite și ca elemente decorative. Astfel de caneluri sunt prezente și pe vase cărămizii lucrate la roata rapidă descoperite în situri datate pe parcursul sec. V-VI. Mecanismele prin care s-a perpetuat specia oxidantă până la acel moment cronologic nu sunt încă clarificate²⁶.

Ceramica zgrunțuroasă modelată la roata rapidă și decorată prin incizare

Ceramica din această categorie este arsă oxidant și se caracterizează printr-o pastă dură cu aspect ușor aspru/zgrunțuros la pipăit. Decorul este realizat prin incizare și constă într-o bandă de linii drepte, orizontale, paralele, trasate foarte fin. Ceramica uzuală din specia cărămidă, decorată prin incizare reprezintă o componentă importantă a ceramicii provinciale romane. Ea a fost utilizată și în etapa post-romană, însă această categorie ceramică a scăzut cantitativ în raport cu cea cenușie/negricioasă dar, nu a dispărut în totalitate, ci a persistat în unele zone până în perioada regatului gepid, perpetuându-se astfel tradiția olăriei arse oxidant²⁷.

Oala fără toarte (întregibilă) lucrată cu mâna și decorată prin incizare

Intenționat am lăsat la final acest vas deoarece este extrem de interesant din punct de vedere

¹¹ Stanciu 2011, 56.

¹² Cum este cazul celor descoperite la Bratei - cimitirul nr. 3 (Bârză 2010, Taf. 2, 5, 7) sau Florești „Polus Center” (Mustață et al. 2009, Pl. XXVIII/9).

¹³ Spre exemplu cele din așezarea de la Lazuri „Lubi tag” (Stanciu 2011, Pl. 88/8).

¹⁴ Popeni „Pe pogor” (Băcucet-Crișan 2006, Pl. 26/5-6), Lăpușel „Ciurgău” (Stanciu 1994, Pl. XIII/6).

¹⁵ Zalău „Bul. M. Viteazul, nr. 104-106” (S. Băcucet-Crișan/Băcucet-Crișan 2003, Pl. 30/1, Pl. 31/1).

¹⁶ Porț „La Baraj” (Băcucet-Crișan 2010, Pl. III/3).

¹⁷ Aghireș „Sub pășune” (Băcucet-Crișan 2010, Pl. IV).

¹⁸ Băcucet-Crișan et al. 2009, p. 54.

¹⁹ Stanciu 2011, Fig. 12a.

²⁰ Stanciu 2011, 56.

²¹ Protase 2003, 43, 49.

²² Ceramica din Categoria II (Lăzărescu 2009, Fig. 17, p. 374-375).

²³ Gaiu 1994, 51.

²⁴ Dobos/Opreanu 2012, 58.

²⁵ Bârză 2010, 159, Taf 20/14.

²⁶ Gaiu 2002, 122, 124.

²⁷ Gaiu 2002, 122.

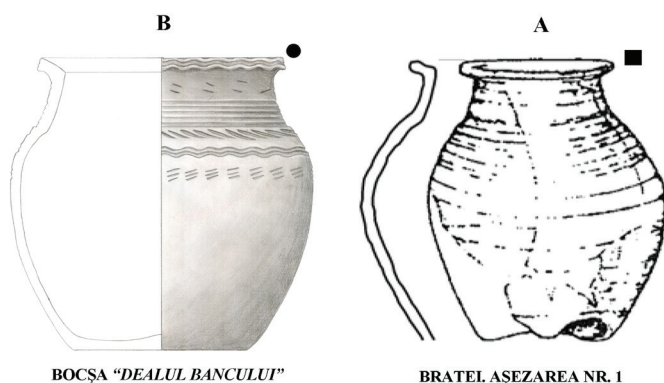

Fig. 4. Analogie pentru vasul de la Bocșa "Dealul Bancului". A. "Modelul" – Bratei. Așezarea nr. 1 (faza b) - Locuința nr. 23 (■ - modelat la roata rapidă) (după Bârză 1994-1995 și Stanciu 2013); B. "Replica/Copia" - Bocșa "Dealul Bancului" – Complexul G. 1/2008 (● - modelat cu mâna).

este oblică formând acea muchie ascuțită cu pereții gâtului. Diametrul maxim al vasului este aproximativ în zona umărului. La o primă vedere, acesta pare să facă parte din categoria oalelor globulare, însă datorită gâtului alungit și oblic, a înclinării și curburii ușoare a pereților, oala are mai degrabă caracteristicile unui vas în formă de pară.

Având în vedere faptul că această oală fără toarte imită exemplare modelate la roata rapidă, modelul/sursa de inspirație trebuie căutată în această categorie ceramică. Pornind de la caracteristicile formale (gât ușor alungit și aspectul suprafeței interioare a zonei de contact dintre buză și gât) am constatat analogii cu unele vase descoperite la Stupini²⁸, Galații Bistriței²⁹ sau Bratei – cimitirul nr. 3³⁰.

Cea mai bună analogie pentru vasul descoperit la Bocșa "Dealul Bancului" am indentificat-o în așezarea nr. 1 de la Bratei. Este vorba despre o oală fără toarte de culoare cenușie decorată cu caneluri, modelată la roata rapidă dintr-o pastă zgrunțuroasă. Datorită caracteristicilor sale formale (buza, gâtul alungit și oblic, zona diametrului maxim și înclinația pereților) acest vas este aproape identic cu cel descoperit la Bocșa "Dealul Bancului" putând fi considerat un posibil model/sursă de inspirație pentru acesta.

Așezarea nr. 1 de la Bratei a avut mai multe faze de evoluție (a, b, c)³¹, vasul la care facem noi referire a fost descoperit în locuința nr. 23 aparținând fazei b de evoluție³². Succesiunea cronologică a celor trei faze (a, b, c) a așezării nr. 1 de la Bratei generează încă dispute. Etapa cronologică care ne interesează cel mai mult este faza b în care se înscrie vasul analogie. L. Bârză a susținut că finalul fazei b a avut loc în sec. VI/VII³³. Reanalizând cronologia internă a așezării, I. Stanciu este de părere că faza b se încheie la sfârșitul sec. VI (ultimul sfert)³⁴.

VI. Propunere prudentă de încadrare cronologică. Câteva concluzii preliminare

Datorită caracterului preventiv al cercetării, săpăturile arheologice s-au derulat numai pe zona

al caracteristicilor formale și al elementelor care compun decorul.

Vasul este o oală fără toarte, modelată cu mâna, însă partea superioară, mai precis gura a fost finisată la roată. Caracteristicile profilului buzei și ale gâtului arată faptul că olarul a intenționat imitarea/copierea/reproducerea unui vas de bună calitate, modelat la roata rapidă. O altă caracteristică formală, deosebită a acestui vas este gâtul alungit ușor oblic. La interior, gâtul are aceleași caracteristici ca și la exterior (alungit, pereți ușor oblici) iar zona de contact dintre gât și buză este sub forma unei muchii, foarte fin/ușor rotunjită, încât pe alocuri este aproape ascuțită. La exterior, buza vasului este tăiată oblic și ușor trasă în jos, iar la interior

²⁸ Gaiu 2002, Fig. 18/4, Fig. 21/1.

²⁹ Harhoiu 2008, Abb. 19 (unele vase din tipul 01).

³⁰ Bârză 2010, M. 113 (Taf. 19/3), M. 116 (Taf. 20/11), M. 176 (Taf. 30/1).

³¹ Bârză 1994-1995, 240.

³² Bârză 1994-1995, Fig. 7/21. I. Stanciu utilizează la rândul lui acest vas pentru a exemplifica tehnica de modelare cu roata rapidă, însă îl plasează greșit în locuința nr. 5 (vezi Stanciu 2013, explicația Fig. 12/6d, p. 343).

³³ Bârză 1994-1995, 242, 244.

³⁴ Stanciu 2013, 354, 361. Pentru reinterpretarea vestigiilor și rediscutarea cronologiei interne a așezării nr. 1 de la Bratei vezi Stanciu 2013, 347 și următoarele.

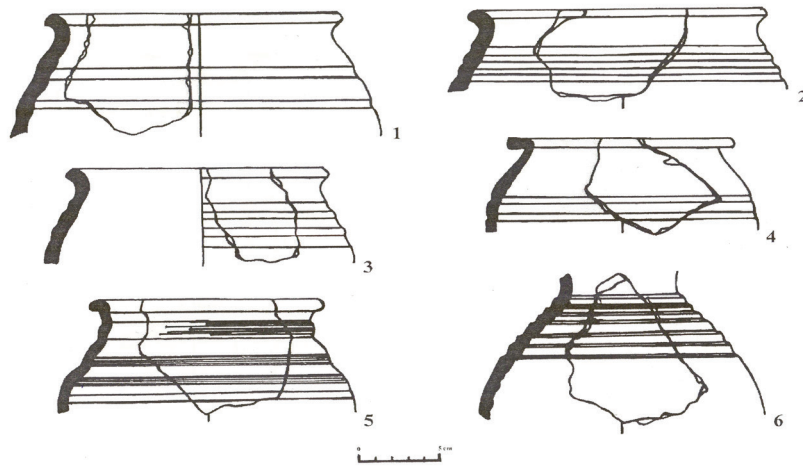

Fig. 5. Ceramică de tip Lazuri-Nușfalău modelată la roata rapidă - după Băcucă-Crișan 2006a (1-4 Lazuri "Lubi tag"; 5-6 Nușfalău "Țigoiul lui Benedek")

Analogiile identificate pentru mărgeaua din pastă de sticlă, decorată cu linii care formează meandre și spirale provin din obiective arheologice aparținând mai multor etape cronologice: sec. IV, sec. IV-V, sec. V-VI. Cronologia obiectivelor arheologice amintite mai sus arată faptul că, în perioada sec. IV-VI, acest tip de mărgea a făcut parte din categoria pieselor de podoabă feminine.

Ceramica descoperită este extrem de redusă cantitativ și din păcate foarte fragmentară. Fragmentele ceramice provin din partea superioară a vaselor: gură, gât și umăr. Chiar dacă starea fragmentară împiedică determinarea formelor de vase, în cazul unor fragmente, totuși, am putut identifica forma ceramică ca fiind oala fără toarte. Există o singură oală fără toarte care a putut fi întregită în laborator.

Modul de tratare a suprafețelor, caracteristicile pereților fragmentelor ceramice descoperite arată faptul că vasele au fost modelate prin două tehnici distincte: cu mâna sau la roata rapidă. O parte din ceramică este ornamentată, ornamentarea fiind realizată prin utilizarea a două tehnici: imprimare în pasta moale, incizare în pasta moale. Repertoriul ornamental conține mai multe elemente componente: bandă orizontală de linii în val, bandă orizontală de linii drepte, canelură lată, șir de incizii oblice, grupuri de incizii oblice scurte, impresiuni practicate cu degetul sau cu un instrument.

Ceramica prezintă o paletă variată de nuanțe pornind de la negricios, cenușiu-negricios până la cărămiziu, brun-cărămiziu sau brun-gălbui. Și în ceea ce privește pasta și degresantul sunt diferențe. În cazul vaselor modelate la roata rapidă pasta este semifină sau aspră/zgrunțuroasă, iar în cazul celor modelate cu mâna, pasta este fină. Degresantul este și acesta variat: nisip fin și paiete de mică, nisip cu pietricele și paiete de mică, nisip fin cu paiete și scoici pisate.

Cantitatea mică de material arheologic face extrem de dificilă încadrarea cronologică a vestigiilor descoperite aici, totuși pe baza caracteristicilor și a analogiilor constatate putem intui anumite limite cronologice între care pot fi plasate acestea. O datare mai devreme de sec. IV-V este exclusă datorită prezenței mărgelei din pastă de sticlă care, după cum arată analogiile, aparține unei etape cronologice reprezentată de sec. IV-VI. Raportându-ne din nou la reinterpretarea cronologiei interne a așezării nr. 1 de la Bratei, o datare post sec. VI pare să fie exclusă dacă avem în vedere plasarea cronologică a fazei b, fază de care aparține vasul analogie ("model") descoperit în locuința nr. 23. Având în vedere cele precizate mai sus nu excludem posibilitatea ca și vestigiile descoperite la Bocșa "Dealul Bancului" să aparțină sec. VI (eventual celei de a doua jumătăți a secolului VI)³⁵.

Dacă încadrarea cronologică propusă acum este una corectă (a doua jumătate a sec. VI), vestigiile descoperite la Bocșa "Dealul Bancului" contribuie la mai buna înțelegere a habitatului uman și a comunităților locale³⁶ din Depresiunea Silvaniei într-o etapă cronologică în care are loc pătrunderea în

care urma să fie ocupată de viitoarele construcții, fără să poată fi extinse pe alte suprafețe. S-au identificat și cercetat numai două gropi, cantitatea de material arheologic descoperită în acestea este mică dar variată: ceramică, mărgea din pastă de sticlă, cuțit din fier, oase.

Din inventarul arheologic descoperit, numai două elemente sunt cu valoare cronologică: mărgeaua din pastă de sticlă și ceramica.

³⁵ Cu toate acestea, nu trebuie exclusă posibilitatea unei datări mai târzii (începutul sec. VII).

³⁶ În stadiul actual al cercetărilor în Depresiunea Silvaniei nu există descoperiri aparținând orizontului cimitirelor cu morminte

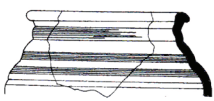
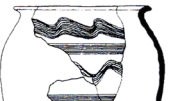
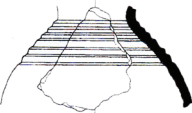
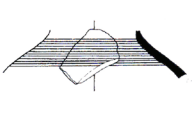

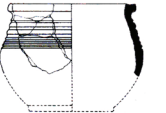
FORMA CERAMICĂ	CATEGORIA I	CATEGORIA II
Oală fără toarte		
Ulcior/Vas amforoidal		
Strachină		
Pahar/Cupă		

Fig. 6. Ceramică de tip Lazuri-Nușfalău modelată la roata rapidă. Categori și forme de vase descoperite în Depresiunea Silvaniei.

Depresiunea Silvaniei așezările (și nici cimitirele) populației/populațiilor locale din perioada în care primii slavi se stabilesc în zonă. Putem presupune că pătrunderea și așezarea slavilor în zonă a obligat/determinat comunitățile locale (sau numai o parte din ele) să-și părăsească vechile vetre de locuire și să ocupe alte zone propice pentru habitat.

Chiar dacă nu constituie obiectul prezentului demers, nu putem să nu subliniem și cu această ocazie faptul că ceramica modelată la roata rapidă și mecanismul/mecanismele de transmitere a acestor cunoștințe tehnologice din antichitatea romană până în perioada medievală timpurie rămân încă subiecte care trebuie aprofundate.

În literatura de specialitate din România este cunoscută de ceva vreme această categorie ceramică medievală timpurie din nord-vestul României, denumită convențional *ceramică de tip Lazuri-Nușfalău*³⁷. Majoritatea descoperirilor de acest fel identificate până în prezent sunt plasate în Depresiunea Silvaniei, microzonă aflată la vest de Poarta Meseșeană³⁸.

Cel care a evidențiat prima dată caracterul deosebit al acestor descoperiri a fost I. Stanciu care într-un studiu publicat în anul 2000 considera că "*ceramica lucrată la roată rapidă este mai bine reprezentată în sec. IX-X*"³⁹, etapă cronologică infirmată însă de cercetările ulterioare. Rezultatele săpăturilor arheologice derulate în diverse puncte de pe teritoriul Depresiunii Silvaniei au dus la coborârea limitelor cronologice ale acestor descoperiri, cea inferioară putând fi plasată cândva la începutul sec. VIII, iar cea superioară cândva în prima jumătate a sec. IX⁴⁰. Recent, I. Stanciu revizuiindu-și propria cronologie a admis o plasare a acestor descoperiri în limite mai timpurii (față de cele propuse inițial) care vizează

zonă a unui alt grup etnic (slavii).

Ținând cont de evoluția istorică și de realitățile arheologice din zonă, importanța vestigiilor de la Bocșa "Dealul Bancului" pentru secvența cronologică (și nu numai) în care se înscriu este de necontestat:

- până acum, în Depresiunea Silvaniei se cunosc extrem de puține descoperiri din etapa imediat anterioară pătrunderii slavilor timpurii în zonă.
- descoperirile de la Bocșa ar putea constitui o primă dovadă a existenței unei/unor comunități în zonă (în această etapă cronologică) ale căror așezări și cimitire nu au fost deocamdată identificate arheologic, dar care prin cercetări viitoare vor trebui evidențiate și analizate.
- dacă descoperirile de la Bocșa se datează în a doua jumătate a sec. VI (eventual și începutul sec. VII), atunci ele sunt contemporane cu momentul pătrunderii slavilor timpurii. Ele sunt cu atât mai importante cu cât nu cunoaștem (încă) în

în șiruri (Stanciu 2011, fig. 15). Depresiunea Silvaniei se afla la periferia lumii gepide (Stanciu 2011, 68) și în afara zonei ocupate de avarii timpurii (Stanciu 2011, 87).

³⁷ Băcuet-Crișan 2014, 112.

³⁸ Acest fapt se datorează în primul rând intensității cercetărilor derulate în Depresiunea Silvaniei.

³⁹ Stanciu 2000, 145.

⁴⁰ Băcuet-Crișan 2007, 37.

a doua jumătate a sec. VIII-prima jumătate a sec. IX⁴¹, limite apropiate de cronologia propusă (cu diverse ocazii) pentru descoperirile din Depresiunea Silvaniei, de pe cursul superior și mijlociu al râurilor Barcău și Crasna⁴². O datare și mai timpurie (mijlocul sec. VII) a limitei cronologice inferioare a acestei ceramici pare să fie susținută de recente descoperiri făcute în așezarea de la Marca „Sfărăuș” I cu ocazia cercetărilor arheologice preventive derulate în anul 2012⁴³, cercetări care sunt încă inedite⁴⁴.

Revenind la vestigiile descoperite în anul 2008 la Bocșa „Dealul Bancului” și la cronologia acestora, reamintim faptul că am operat cu un inventar arheologic redus cantitativ, prin urmare suntem conștienți de faptul că datarea propusă acum nu este inatacabilă. Este necesară o extindere a cercetărilor arheologice în acest obiectiv, cercetări care vor trebui să stabilească caracterul și durata locuirii, confirmând sau infirmând datele cronologice avansate acum.

List of plates

Pl. I. The placement of Bocșa on the territory of Sălaj county (1); the area of the archaeologically researched zone on the territory of Bocșa (2).

Pl. II. Bocșa „Dealul Bancului”. The preventive archaeologically researched units and the set out of the archaeological features.

Pl. III. Bocșa „Dealul Bancului”. Cachets C. 1/2008, C. 4/2008 (plan and profile) and complex G. 1/2008.

Pl. IV. Bocșa „Dealul Bancului”. Cachets C. 2/2008 and C. 3/2008 (plan and profile).

Pl. V. Bocșa „Dealul Bancului”. Artifacts from feature G. 1/2008 (1. Pottery fragment; 4. Bead made out of glass paste; 5. Iron knife) and from feature G. 2/2008 (2-3. Pottery fragments).

Pl. VI. Bocșa „Dealul Bancului”. Feature G. 1/2008. Pot.

Pl. VII. Bocșa „Dealul Bancului”. Artifacts from feature G. 1/2008 (1. Pot; 2. Bead made out of glass paste).

List of figures

Fig. 1. Bocșa village on the Josephine survey map . The place of the site Bocșa „Dealul Bancului” (X).

Fig. 2. Pottery categories discovered in the pits (● - hand made pottery, ■ - fast wheel made pottery).

Fig. 3. Analogies for the bead discovered at Bocșa „Dealul Bancului”. Artifacts 2-4 without scale (2-3 after Dumitrașcu 1983 and Ignat, Bulzan 1997; 4 after Blăjan 1994; 5 after Kazanski 2001).

Fig. 4. Analogies for the pot discovered at Bocșa „Dealul Bancului”. A. “The Model/The Original” – Bratei. Settlement no. 1 (phase b) – Dwelling no. 23 (■ - fast wheel made) (after Bârzu 1994-1995 and Stanciu 2013); B. “The Copy/The Replica” - Bocșa „Dealul Bancului” – Feature G. 1/2008 (● - hand made).

Fig. 5. Fast wheel made pottery *Lazuri-Nușfalău* type – after Băcuet-Crișan 2006a (1-4 Lazuri “Lubi tag”; 5-6 Nușfalău “Țigoiul lui Benedek”).

Fig. 6. Fast wheel made pottery *Lazuri-Nușfalău* type. Categories and ceramic forms discovered in the Sylvanian Basin.

Bibliografie

Sanda Băcuet-Crișan/Băcuet-Crișan 2003: Băcuet-Crișan S./Băcuet-Crișan D., *Cercetări arheologice pe teritoriul orașului Zalău. Descoperirile neo-eneolitice și medievale timpurii (sec. VII-XI)*. Zalău 2003.

Băcuet-Crișan 2006: Băcuet-Crișan D., *Așezările medievale timpurii de la Popeni “Pe pogor” și Cuceu “Valea Bochii” (jud. Sălaj)*. Zalău 2006.

Băcuet-Crișan 2006a: Băcuet-Crișan D., *Contributions regarding the North-West part of Romania in the 7th-11th centuries. Considerations based on the archaeological researches made in Sylvania Depression*, In: Gaiu C./Găzdac C. (Editori), *Fontes Historiae. Studia in honorem Demetrii Protase*. Cluj-Napoca - Bistrița 2006, 829-844.

Băcuet-Crișan 2007: Băcuet-Crișan D., *Așezările din secolele VII-IX de pe cursul superior și mijlociu al râurilor Barcău și Crasna*. Zalău - Cluj-Napoca 2007.

Băcuet-Crișan 2010: Băcuet-Crișan D., *Forme ceramice rare din secolele VII-X, descoperite în Depresiunea Silvaniei (II)*, *Vasaria Medievalia* II, 2010, 7-15.

⁴¹ Stanciu 2013, 362.

⁴² Referitor la denumirea convențională, cronologie și limite cronologice vezi Băcuet-Crișan 2014, 111.

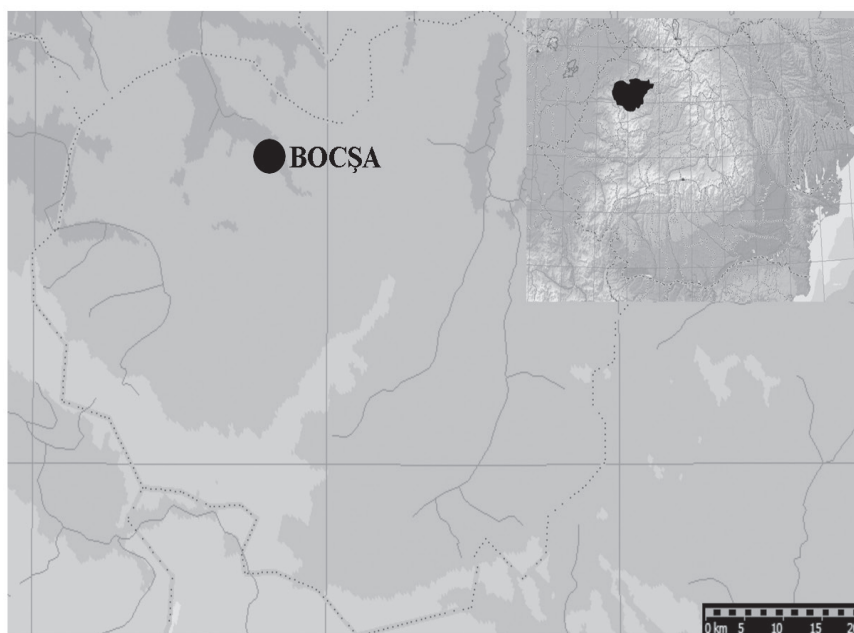
⁴³ Băcuet-Crișan *et al.* 2013, 219.

⁴⁴ Rezultatele săpăturilor arheologice preventive derulate în anul 2012 în așezarea de la Marca „Sfărăuș” I vor fi publicate într-un volum monografic.

- Băcuet-Crișan 2014: Băcuet-Crișan D., *Contribuții arheologice privind nord-vestul României în sec. VII-XI. Cercetări în Depresiunea Silvaniei*. Cluj-Napoca 2014.
- Băcuet-Crișan et al. 2009: Băcuet-Crișan D./Băcuet-Crișan S./ Bejinariu, I./Pop, H./Matei Al. V., *Cercetări arheologice preventive pe traseul șoselei ocolitoare a municipiului Zalău*. Cluj-Napoca 2009.
- Băcuet-Crișan et al. 2013: Băcuet-Crișan D. /Bejinariu I./Culic D., Marca "Sfârșuș" I. CCAR, Campania 2012. Craiova 2013, 219.
- Bârză 1994-1995: Bârză L., *La station no 1 de Bratei, dép. de Sibiu (IV e – VII e siècles), avec une expertise de Maria Bulai-Știrbu*, Dacia XXXVIII-XXXIX, 1994 – 1995, 239 – 295.
- Bârză 2010: Bârză L., *Ein gepidisches Denkmal aus Siebenbürgen. Das Gräberfeld Nr. 3 von Bratei (bearbeitet von R. Harhoiu, mit Beiträgen von E. Zaharia und R. Harhoiu)*. Cluj-Napoca 2010.
- Bejinariu 2001: Bejinariu I., *Considerații privind descoperirile culturii Wietenberg din județul Sălaj*, In: Cosma C./ Tamba D./ Rustoiu A. (Editori), *Studia archaeologica et historica Nicolae Gudea dicata. Omagiu profesorului Nicolae Gudea la 60 de ani*. Zalău 2001, 95-117.
- Bejinariu 2009: Bejinariu I., *Bocșa "Dealul Bancului"*. CCAR, Campania 2008. Târgoviște 2009, 261-262.
- Blăjan 1994: Blăjan M., *Așezarea fortificată de la Târnăvioara (jud. Sibiu)*. EphNap IV, 1994, 221-231.
- Boroffka 1994: Boroffka N. G. O., *Die Wietenberg Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*. Bonn 1994.
- Chidioșan 1980: Chidioșan N., *Contribuții la istoria tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*. Oradea 1980.
- Dobos/Opreanu 2012: Dobos A./ Opreanu C. H., *Migration period and early medieval cemeteries at Fântânele (Bistrița-Năsăud County)*. Cluj-Napoca 2012.
- Dumitrașcu 1983: Dumitrașcu S., *Podoabe și piese de îmbrăcăminte din mileniul I e. n.* Oradea 1983.
- Gindele/Istvánovits 2009: Gindele R. / Istvánovits E., *Die römische Siedlung von Csengersima-Petea*, Satu Mare 2009.
- Gaiu 1994: Gaiu C., *Săpăturile arheologice de la Ocnița, com. Teaca, jud. Bistrița-Năsăud*. RevBistriței VIII, 1994, 49-67.
- Gaiu 2002: Gaiu C., *Așezarea din sec. V-VI p. Chr. de la Stupini "Vătaștină"*. RevBistriței XVI, 2002, 113-158.
- Harhoiu 2008: Harhoiu R., *Das gepidische Gräberfeld von Galații Bistriței*. RevBistriței XXII, 2008, 183-241.
- Ignat/Bulzan 1997: Ignat D. / Bulzan S., *Descoperiri de epocă romană în bazinul mijlociu al râului Barcău*, In: Gudea N. (Editor), *Romani și barbari la frontierele Daciei*. Zalău 1997, 499-523.
- Kazanski 2001: Kazanski M., *Les épées "orientales" a garde cloisonnée du Ve-VIe siècle*, In: Istvánovits E./ Kulcsár V. (Eds.), *International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st-5th centuries A. D.* Aszód-Nyíregyháza 2001, 389-418.
- Lakó 1983: Lakó E., *Repertoriul topografic al epocii bronzului și al hallstattului timpuriu în județul Sălaj*. AMP VII, 1983, 69-100.
- Lăzărescu 2009: Lăzărescu V. A., *Așezarea din secolul al VI-lea p. Chr.*, In: Mustață S./Gogâltan F./Cociș S./Ursuțiu A. (Editori), *Cercetări arheologice preventive la Florești-Polus Center, jud. Cluj* (2007). Cluj-Napoca 2009, 319 - 417.
- Protase 2003: Protase D., *Țaga. Două așezări din perioada finală a etnogenezei românilor (sec. IV-VI și sec. VII-VIII)*. Cluj-Napoca 2003.
- Stanciu 1994: Stanciu I., *Așezarea prefeudală de la Lăpușel, jud. Maramureș (Cercetări arheologice din anii 1992, 1993)*. EphNap IV, 1994, 267-322.
- Stanciu 1995: Stanciu I., *Contribuții la cunoașterea epocii romane în bazinul mijlociu și inferior al râului Someș*. Eph Nap V, 1995, 139-226.
- Stanciu 2000: Stanciu I., *Despre ceramica medievală timpurie de uz comun, lucrată la roata rapidă, în așezările de pe teritoriul României (sec. 8 – 10)*. Arheologia Medievală 3, 2000, 127 – 191.
- Stanciu 2011: Stanciu I., *Locuirea teritoriului nord-vestic al României între antichitatea târzie și perioada de început a epocii medievale timpurii (mijlocul sec. V-sec. VII timpuriu)*. Cluj-Napoca 2011.
- Stanciu 2013: Stanciu I., *The problem of the Earliest Slavs in Intra-Carpathian Romania (Transylvania and the North-West vicinity)*. SlovArch. LXI, 2013, 2, 323-370.

Dan Băcuet-Crișan
Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău,
România, bacuetz@yahoo.com

Ioan Bejinariu
Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău,
România, bion_1867@yahoo.com

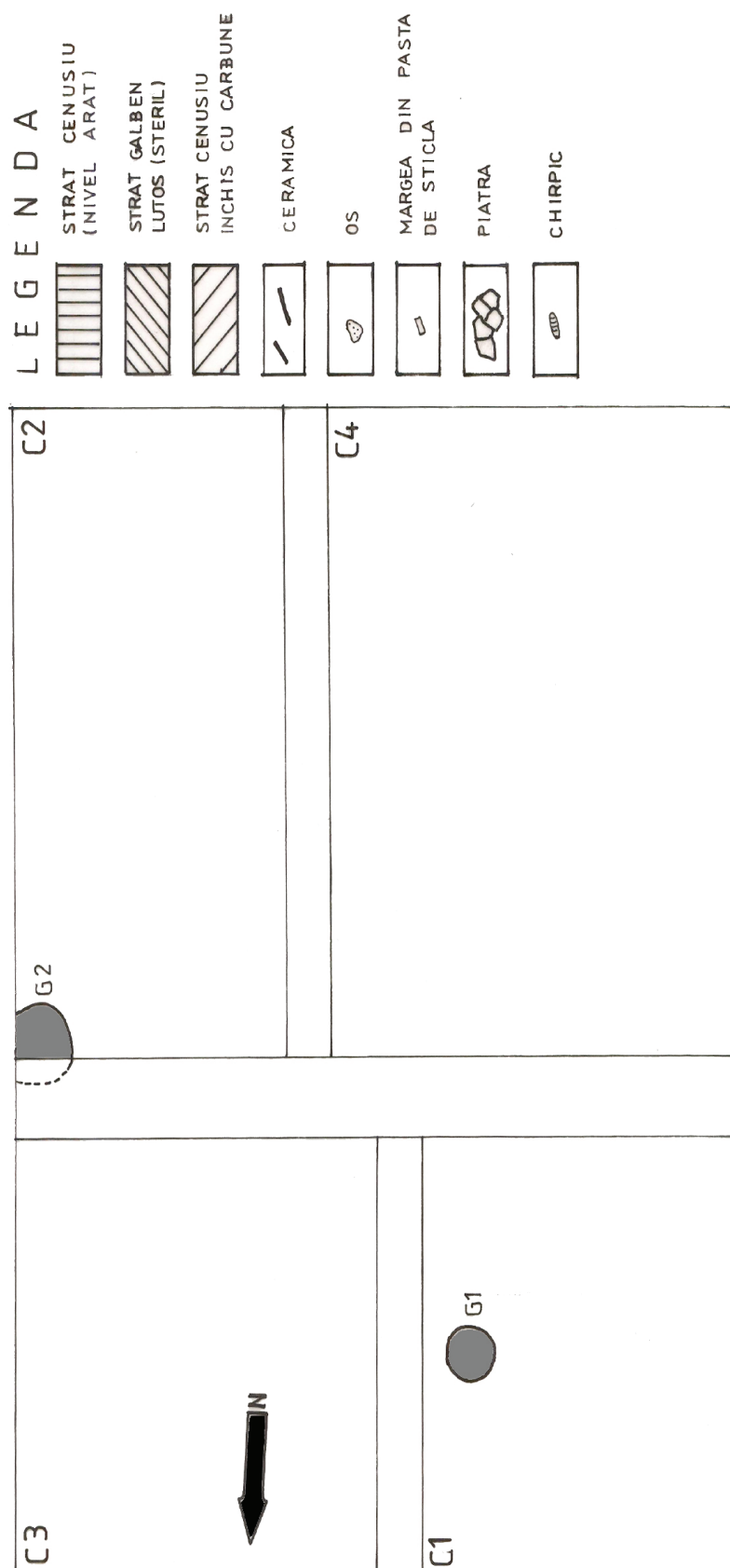

1

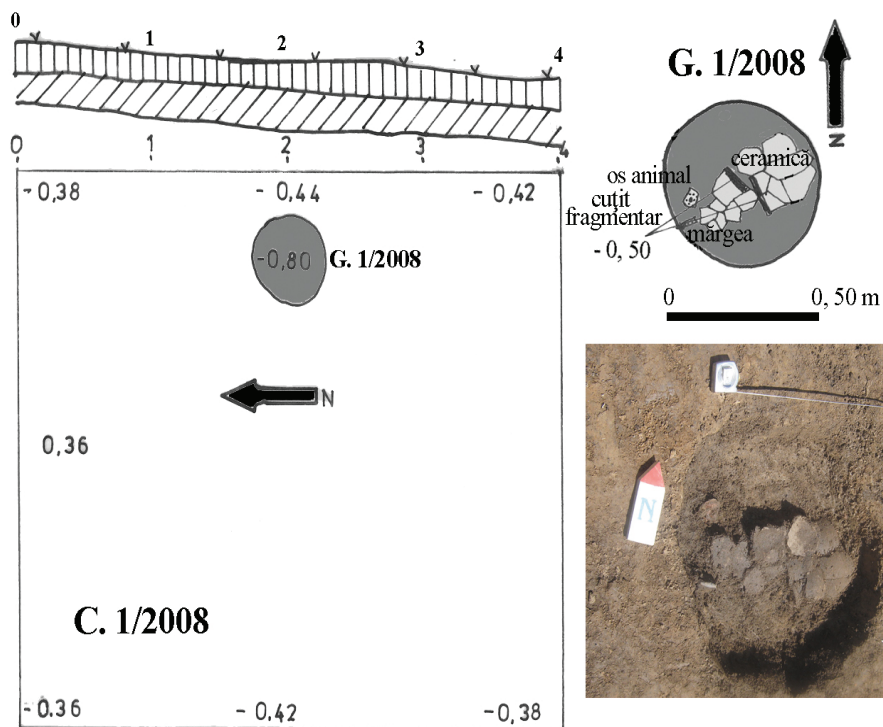
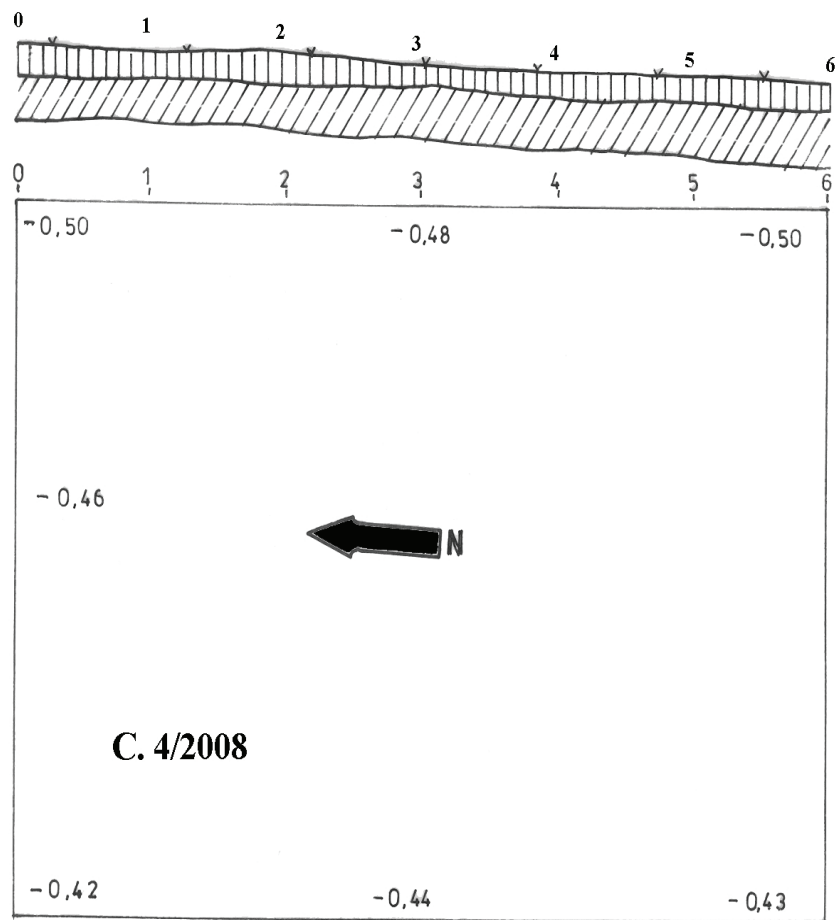

2

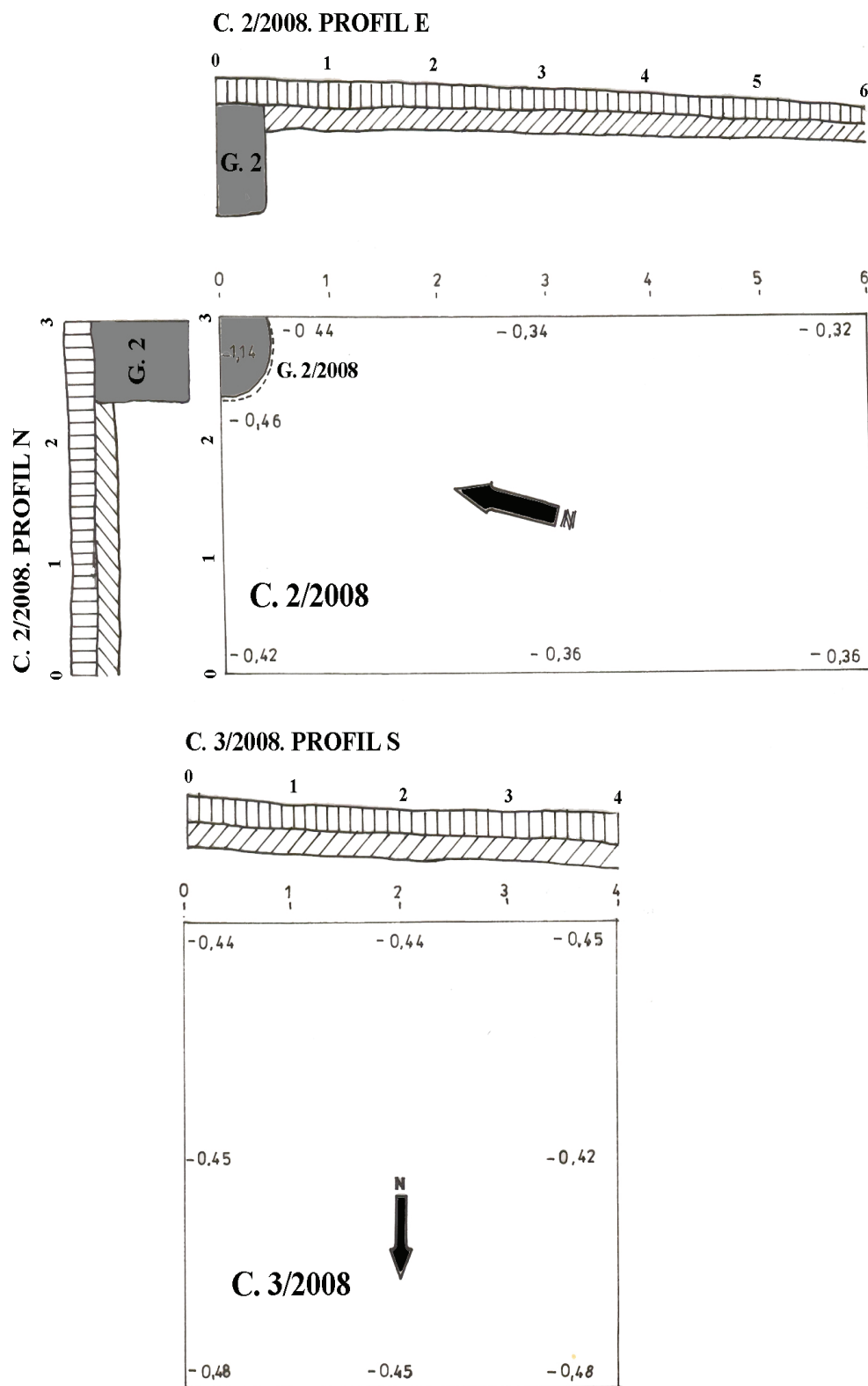
Pl. I. Amplasarea localității Bocșa pe teritoriul județului Sălaj (1); Dispunerea zonei cercetate pe teritoriul localității Bocșa (2).

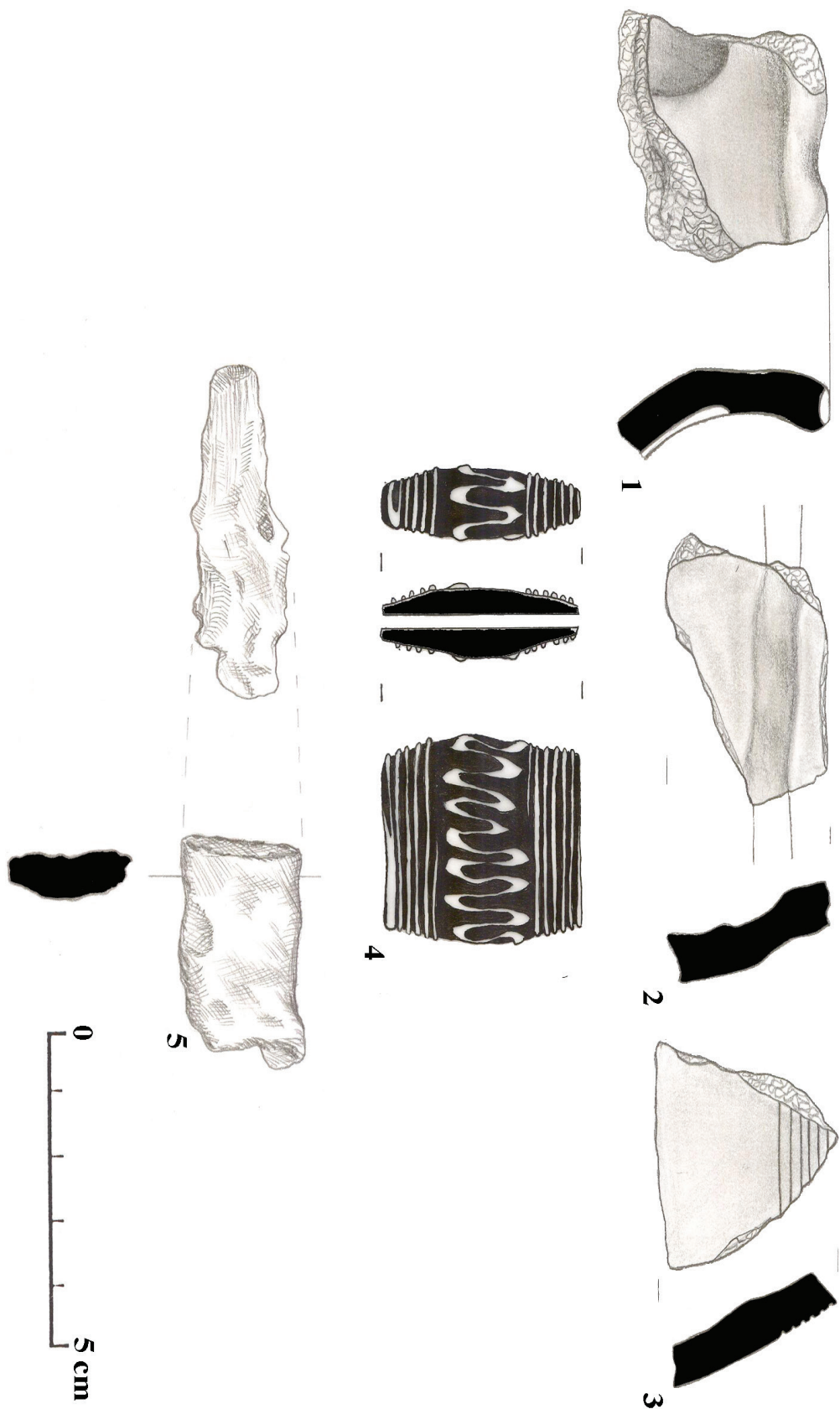
Pl. II. Bocșa "Dealul Bancului". Unitățile de cercetare arheologică preventivă și dispunerea complexelor arheologice.

Pl. III. Bocșa "Dealul Bancului". Casetele C. 1/2008, C. 4/2008 (plan și profil) și complexul G. 1/2008.

Pl. IV. Bocșa "Dealul Bancului". Casetele C. 2/2008 și C. 3/2008 (plan și profil).

Pl. V. Boșca "Dealul Băncului". Artefacte din Complexul G. 1/2008 (1. fragment ceramic; 4. mărgea din pastă de sticlă; 5. cuțit din fier) și din Complexul G. 2/2008 (2-3. fragmente ceramice).

Pl. VI. Bocșa "Dealul Bancului". Complexul G. 1/2008. Vas ceramic.

1

2

Pl. VII. Bocșa "Dealul Bancului". Artefacte din Complexul G. 1/2008 (1. Vas ceramic; 2. Mărgea din pastă de sticlă).